

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

КРИВОРІЗЬКА ЄПАРХІЯ

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ВИКОНКОМУ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

ЗА БЛАГОСЛОВЕННЯМ МИТРОПОЛИТА

КРИВОРІЗЬКОГО І НІКОПОЛЬСЬКОГО ЄФРЕМА

СУЧАСНИЙ ВИМІР ПРАВОСЛАВНОЇ КУЛЬТУРИ

**Збірник матеріалів
Шостих міжнародних наукових Кирило-Мефодіївських читань
(м. Кривий Ріг, 18 травня 2017 року)**

**Кривий Ріг
2018**

УДК 130.123(271. 2:008)

**За благословенням Високопреосвященнішого ЄФРЕМА,
Митрополита Криворізького і Нікопольського**

Сучасний вимір православної культури : збірник матеріалів Шостих міжнародних наукових Кирило-Мефодіївських читань (м. Кривий Ріг, 18 травня 2017 року) / [редкол. : Митрополит Криворізький і Нікопольський ЄФРЕМ (відп. ред.) та ін.]. – Вип. 6. – Кривий Ріг, 2018. – 205 с.

Збірник містить тези доповідей учених, священнослужителів, педагогів, студентів, учнів загальноосвітніх навчальних закладів і недільних шкіл, де розкрито питання впливу православних традицій на вітчизняну історію й культуру. Матеріали містять інформацію історичного, лінгвістичного й культурологічного змісту, акцентовано на актуальних проблемах духовного відродження сучасного українського суспільства.

Збірник матеріалів адресовано студентам навчальних закладів різних рівнів, священнослужителям, викладачам загальноосвітніх і недільних закладів освіти та всім, кого цікавлять питання православ'я і духовності.

Редакційна колегія:

Митрополит Криворізький і Нікопольський Єфрем, кандидат богослов'я;
протоієрей Валентин Очковський, голова відділу релігійної освіти і катехизації Криворізької єпархії, доктор філософії;
протоієрей Анатолій Бондар, голова місіонерського відділу Криворізької єпархії;
Пухальська Тетяна Василівна, головний спеціаліст управління освіти і науки виконкому Криворізької міської ради; магістр державної служби;
Шрамко Ярослав Владиславович, доктор філософських наук, професор, ректор Криворізького державного педагогічного університету;
Шарманова Наталя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету;
Жижка Лілія Валентинівна, заступник директора і викладач християнської етики недільної школи Духовно-просвітницького центру Спасо-Преображенського кафедрального собору м. Кривого Рогу.

Рецензенти:

Лобанова Алла Степанівна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та економіки Криворізького державного педагогічного університету;
Москаленко Василь Григорович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та правознавства Криворізького державного педагогічного університету.

Мова видання: українська, російська

За зміст опублікованих матеріалів несуть відповідальність автори. Статті подаються в авторській редакції. Передрук і використання матеріалів дозволяється за погодженням із авторами статей.

Духовно-просвітницький центр
Спасо-Преображенський кафедральний собор, 2018

1. Львів–Київ–Торонто–Мюнхен, 1992.
2. Дерев'яно Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / Н. Дерев'яно ; за ред. В. Костіва. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 199 с.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : В 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1976.
4. Виховання громадянина : психолого-педагогічний і народознавчий аспекти : [навч.-метод. посіб.] / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. – К. : ІЗМН, 1997. – 252 с.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : проект // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – С. 4–6.
6. Концепція громадянської освіти в Україні : проект // Управління освітою. – 2005. – № 12 (Вкладка) – С. 1–7.
7. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : [навч. посіб.] / С. Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 1997. – 304 с.
8. Мартинюк І. В. Національне виховання : теорія і методологія / І. В. Мартинюк. – К. : ІСДО, 1995. – 160 с.
9. Руденко Ю. Д. Концепція формування світогляду громадянина України / Ю. Д. Руденко // Освіта. – 1996. – 20 листопада. – С. 4.

РЕЛІГІЙНИЙ ОНОМАТИКОН УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ ХІХ СТОЛІТТЯ

*к. філол. н., доц. Крашеніннікова Тетяна Валеріївна
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Українська мова – мова корінного населення України та українців, які проживають за її межами. Мова безмежна за своїми ресурсами. Її можна добре знати, але володіти нею бездоганно неможливо. Розвиваючись, вона висуває перед своїм носієм завдання стежити за змінами, що в ній відбуваються. Мова в

Україні вироблена народом на його споконвічній землі і пристосована саме до його умов існування, до його менталітету, до його способу мислення. Вона є рідною для кожного окремого індивіда, що належить до цього народу, незалежно від того, з якою мовою йому довелося зіткнутися при появі на світ.

Метою статті є ознайомлення сучасних українців із лексичним наповненням казкової спадщини. Це можна реалізувати за допомогою таких **завдань**, як: розглянути назви персонажів української літературної казки ХІХ століття, пов'язаних із релігійною діяльністю; з'ясувати значення цих персонажів у віруванні українців; висвітлити їхнє відображення у художніх текстах в авторській інтерпретації.

Об'єктом наукової статті є мова текстів української літературної казки ХІХ століття. **Предметом** аналізу постають назви персонажів літературної казки, пов'язані з релігійною діяльністю.

Українську релігійну лексику досліджували Ю. Дяченко, В. Гнатюк, В. Замлинський, Л. Мельник, Ю. Мушкетик, А. Пономарьов, Т. Косміна, О. Боряк, Л. Мушкетик, Г. Скрипник та ін. Опрацювавши українські літературні казки ХІХ століття, ми реалізували бажання створити словник казкового ономастикону, до якого увійшли назви персонажів, пов'язаних із релігійною діяльністю. У статті на ваш розсуд виносяться декілька словникових статей. Наприклад,

ВЕЛЬЯМІН РУТСЬКИЙ – єпископ Руської Унійної Церкви, з 1613 року Митрополит Київський, Галицький та всієї Руси – предстоятель Руської Унійної Церкви. Родом із Руги, родинного маєтку біля Новгородчина в Білорусі. Походив із православної, а пізніше кальвіністської шляхетської родини *Ругських* гербу Вонж, назва якої походить від назви села, яким володіла ця родина. Його предками були московські бояри, що втекли в Литву від царя Івана Грозного. Навчався в кальвіністських школах у Несвіжі, Вільно та при дворі князів Острозьких і Заславських. Під час навчання (з 1590 р.) в університеті у Празі перейшов під впливом єзуїтів на католицтво у латинському обряді (1592 р.) і склав ректору єзуїтської колегії Т. Крістненсу католицьку ісповідь віри. Дізнавшись про цей вчинок, його мати, віддана кальвіністка

Богумила Корсак, позбавила його матеріальної підтримки (батько помер ще в 1590 р.). Прокуратор литовських і польських католицьких провінцій отець Бокса, що був з ним знайомий, довідавшись про його фінансові проблеми, порадив юнакові їхати в Рим і вступити на навчання до Грецької Колегії, де богословську освіту можна було отримати безкоштовно. У 1593–1596 рр. студював філософію у Вюрцбюргу, 1603 р. закінчив богослов'я у Грецькій Колегії св. Атанасія в Римі. Після повернення він продовжував роботу над реорганізацією Церкви. Реформуючи василіян, Рутський відкрив два монастирі: в Жировичах і в Битені, у яких в 1616 році заклав перше послушництво, довіряючи опіку над ними єзуїтам. У Битені чоловічий уніатський монастир збудований коштом багатого шляхтича, маршалка Слонімського Григорія Тризни, у Жировичах – коштом Смоленського каштеляна Яна Мелешка (бл. 1613 р.), який під впливом Йосифа Рутського та Йосафата Кунцевича перейшов в унію та став одним із найбільших її пропагандистів серед шляхти. Автономні монастирі й монастирі, підлеглі місцевим єпископам, тепер на основі прийнятого Рутським закону, були об'єднані в одну Конгрегацію під покровом Святої Трійці. Централізація й об'єднання Василіянського Чину з ієрархією призвело до того, що монашество стало основною силою уніатської Церкви. 1616 р. остаточно завершив реорганізацію уніатського чернецтва і розпочав об'єднання монастирів Київської митрополії в один Василіянський Чин. При тому намагався підвищити рівень світського духовенства, засновуючи й реорганізуючи школи під проводом василіян (Берестя, Володимир-Волинський, Новгородок); з цією метою за сприяння короля у 1626 р. скликав Кобринський синод, який схвалив заснування планованої ним духовної семінарії в Мінську. Помер 1637 р. в Дермані на Волині, у місцевому монастирі, був похований у Вільно, де незабаром його могила стала місцем паломництва прихильників унії. У 1655 р., захопивши Вільно, московські війська вивезли його домовину в невідоме місце. У творі про нього існує лише згадка: *Пріор справді аж увесь прояснився і розрадувався, – таким простим, логічним і величним показався йому план, придуманий патером Гаудентієм. Все, чого не могли доконати Йосафат Кунцевич, Вельямін Рутський, Шептицький, Рилло і другі*

об'єдинителі обряду, а не могли dokonати іменно для того, що об'єдиняли вершки, не сягаючи до коріння, вдоволяючись формою, а не перероблюючи духу мас, – все се являлось тепер таким легким і близьким, всьому вказана була така проста і, здавалось би, натуральна дорога розвитку, що приходилось тільки дивуватися, як се досі ніхто не попав на такі вірні і явні сліди [6, с. 178].

ЄГОРІЙ-ПОБІДОНОСЕЦЬ – святий, мученик і воїн, покровитель візантійських імператорів, а пізніше і руських (українських) князів. Одна з найвідоміших постатей у християнському світі, його історія надихала митців протягом століть. Святий є також покровителем України. До нього звертаються з проханням про здоров'я душевне та тілесне, про родючість землі, про допомогу і заступництво у боротьбі з ворогами рідної землі. Також вважається повелителем вовків: *Дід одслужив три молебні: архістратигу Михаїлу, Єгорію-побідоносцю і Миколаю-чудотворцю, а там пустельник поставив молодих перед налою та їй обкрутив [5, с. 70].*

ЙОСАФАТ КУНЦЕВИЧ – Іван Кунцевич народився у м. Володимир (сучасний Володимир-Волинськ). Батько Івана, Гавриїл, бажав, щоб син став купцем, віддаючи його на науку до Вільна (Вільнюс, Литва), але задуми батька не здійснилися, Іван вирішує обрати чернецтво у монастирі Вільна. Згодом чернець познайомився з Іваном Рутським, який працював над розбудовою Унійної Київської Церкви. Разом вони працюють над реформою Церкви, розпочинаючи з реформи монашества, чим нажили недругів. Йосафат прийняв мученицьку смерть від розгніваного натовпу під час богослужіння. Особливим звірством відзначилися два молодики нападнику: один ударив його палицею, а інший сокирою розрубав йому голову. Тіло Йосафата вкинули у місцеву річку Двіну. У тексті ми маємо лише згадку про нього: *Пріор справді аж увесь прояснився і розрадувався, – таким простим, логічним і величним показався йому план, придуманий патером Гаудентієм. Все, чого не могли dokonати Йосафат Кунцевич, Вельямін Рутський, Шептицький, Рилло і другі об'єдинителі обряду, а не могли dokonати іменно для того, що об'єдиняли вершки, не сягаючи до коріння, вдоволяючись формою, а не перероблюючи духу мас, – все се являлось тепер таким легким і близьким, всьому вказана була*

така проста і, здавалось би, натуральна дорога розвитку, що приходилось тільки дивуватися, як се досі ніхто не попав на такі вірні і явні сліди [6, с. 178].

МИКОЛАЙ-ЧУДОТВОРЕЦЬ (МИКОЛА, СВЯТИЙ МИКОЛА) – життя святого Миколая сповнене благодіяннями та чудесами. Святий допомагав потопаючим, визволяв полонених, рятував від смертної кари невинних, зцілював хворих: повертав зір, мову, позбавляв кульгавості: *Дід одслужив три молебні: архістратигу Михаїлу, Єгорію-побідоносцю і Миколаю-чудотворцю, а там пустельник поставив молодих перед налою та й обкрутив* [5, с. 70]; *Та нам не велено не то обманювать – і зачіпляти запорожців, бо вони б'ються за віру православну. Та не велика і користь, – каже, – коли якого й завербуєш: уб'ють його на війні, от він уже і не наш. Відки візьметься Петро з ключем і одбив: так і товче нашого брата, не розглядаючи, де око, а де морда; а ще як вихопиться Микола, то швидше втікай, бо вернешся у пекло без хвоста – одірве!* [5, с. 60]; *Тепер же, синочку, нехай тебе береже господь і святий Микола, добрий помічник у дорозі* [3, с. 179].

ШЕПТИЦЬКИЙ – український релігійний діяч, граф. Єпископ Української греко-католицької церкви; від 17 січня 1901 р. до смерті – Митрополит Галицький та Архієпископ Львівський – предстоятель Української греко-католицької церкви. Належить до знатного галицького роду Шептицьких, доктор права. За мудрі настанови й великі труди він отримав багато народних імен: Український Мойсей, Духовний будівничий, Провідник української нації, Великий митрополит. За час свого служіння значно розбудував греко-католицьку церкву як в Україні, так і за кордоном. Будучи одним із найбагатших людей Галичини, щедро спонсорував українські культурно-просвітницькі товариства, надавав стипендії молодим митцям. У 1905 р. заснував Національний музей у Львові і придбав для нього велику кількість експонатів. Підтримував українську економічну діяльність, сприяв відкриттю кооперативів. Як Галицький митрополит, був депутатом Віденського парламенту та Галицького сейму, які однак не часто відвідував. Зазнавав утисків більшовиків. Зокрема у 1939 р. НКВСники розстріляли його брата Лева і всю його сім'ю в родинному маєтку Шептицьких у Прилбичах. Помер 1 листопада

1944 р. внаслідок тяжкої хвороби. У тексті про нього існує лише згадка: *Пріор справді аж увесь прояснився і розрадувався, – таким простим, логічним і величним показався йому план, придуманий патером Гаудентієм. Все, чого не могли доконати Йосафат Кунцевич, Вельямін Рутський, Шептицький, Рилло і другі об'єдинителі обряду, а не могли доконати іменно для того, що об'єднали вершки, не сягаючи до коріння, вдоволяючись формою, а не перероблюючи духу мас, – все се являлось тепер таким легким і близьким, всьому вказана була така проста і, здавалось би, натуральна дорога розвитку, що приходилось тільки дивуватися, як се досі ніхто не попав на такі вірні і явні сліди* [6, с. 178].

Таким чином, літературна казка була й лишається важливим чинником у вихованні підростаючого покоління, збагачення словникового складу й високохудожнього потенціалу української мови.

Література

1. Белей Л. О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII–XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 – Українська мова / Л. О. Белей. – Ужгород, 1997. – 47 с.
2. Величко О. Б. До питання про місце казки в історичному розвитку фольклорного фонду / О. Б. Величко // Етика, естетика і теорія культури. – К., 1992. – Вип. 37. – С. 111–117.
3. Куліш П. Півпівника (гішпанськадітська казочка) / П. Куліш // Куліш П. О. Твори : В двох томах : Т. 2 / Підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. М. Л. Гончарук. – К. : Дніпро, 1989. – 586 с. ; портр. – С. 178–181.
4. Сліпушко О. Давньоукраїнський бестіарій (звірослов) : Національний характер, суспільна мораль і духовність давніх українців у тваринних архетипах, міфах, символах, емблемах / О. Сліпушко. – К., 2001. – 144 с.
5. Стороженко О. Закоханий чорт / О. Стороженко // Стороженко О. Закоханий чорт. Історико-фантастичні повісті та оповідання. – К. : Дніпро, 2001. – 336 с. (Б-ка історичної прози). – С. 48–71.
6. Франко І. Чума / І. Франко // Франко І. Твори в 20-ти томах : Т. 2: Оповідання / Ред. : П. С. Козланюк, Д. Д. Копиця. – К. : Держ. вид-во худ. літ., 1950. – 437 с. – С. 169–199.

ЗМІСТ

КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКА СПАДЩИНА КРИЗЬ СТОЛІТТЯ

Митрополит Криворізький і Нікопольський Єфрем. Православ'я як найвищий сенс української нації.....	3
Протоієрей Очковський В. Взаємодія духовної і світської освіти: традиції, досвід, перспективи.....	10
Бесчастний В. М. Моральний вимір професійної діяльності правника.....	18
Колоїз Ж. В. «Усьому свій час, своя пора є...».....	23
Кононенко Т. В. Антропологическая модель християнства.....	31
Макарова А. С. Интертекстуальный характер крылатых выражений-галлицизмов.....	36
Протоієрей Салатюк Д. Постаць Святителя Миколая як норма віри і святості в контексті святкування 930-річчя перенесення святих мощів у місто Барі.....	43

ПРАВОСЛАВНЕ ПРОСВІТНИЦТВО

ЗА КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОЮ ТРАДИЦІЄЮ

Лебедюк О. О., Авраменко О. Ю. Бібліотека Ярослава Мудрого в історії духовності українського народу.....	47
Протоієрей Сніжко В. Соціальне служіння Церкви в українському суспільстві...51	
Протоієрей Уяздовский В. «Архиепископ Лука Войно-Ясенецкий. Доктор медицины, профессор хирургии, лауреат»: к 140-летнему юбилею святителя Луки Крымского.....	56

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ФУНДАМЕНТ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЧЕСНОТ

Ашурко Ю. О. Вплив релігії на виховання підлітків.....	66
Безкорвайная Г. Т. Особенности конверсных процессов в семантическом поле (на примере сп gentleness/nobleness).....	68
Борисенкова В. В. Духовний світ мовотворчості Василя Стефаника.....	74

Гладир Я. С. Торжество християнських цінностей у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр».....	81
Гомилко Е. В. Троица. Две ноты одной симфонии.....	84
Зичков А. К. Індивідуальна виховна робота серед учнів з відхиляючою поведінкою засобами превентивної педагогіки.....	87
Казанова З. М. Духовні аспекти громадянського виховання студентської молоді.....	91
Крашеніннікова Т. В. Релігійний ономастикон української літературної казки XIX століття.....	98
Крупенко С. І. Біля витоків Православ'я	104
Луценко В. В. Концепт «час» в українських пареміях.....	107
Моршна О. Є. «Где сердце ваше?».....	109
Проценко О. А. Слов'янська писемність у європейській культурі.....	116
Сліпченко С. Б. Православна віра – характерна ознака самосвідомості козацтва.....	121
Уяздовська А. П. Застосування інтерактивних технологій у системі компетентнісно-зорієнтованого розвитку студентів-медиків.....	125

НАЦІОНАЛЬНІ Й ДУХОВНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Дудка С. Чудеса Аліпії Голосіївської.....	129
Дудник А. Життя і подвиг чудотворця Серафима Саровського.....	133
Кравченко С. Улюблений учень Христа.....	139
Овчинникова Л. Почитание перенесения мощей Святителя Николая Мир Ликийских, Чудотворца.....	142
Орлова С. Апостол Андрій Первозванний – проповідник християнства серед слов'ян.....	148
Полончук Т. Використання емотивної лексики для створення негативного образу політика в англomовних ЗМІ.....	149
Стариченко А. Подражание святому небесному покровителю на примере жизненного пути протоиерея Анатолия (Стариченко).....	152

Твердохліб В. Християнство в історії сучасної України: проблеми та перспективи.....	159
Ткачук П. Нескінчені благодіяння і чудеса святиителя Миколая Чудотворця.....	162
Тригубенко Л. Переклад туристичної рекламної продукції (на матеріалі туристичних атракцій Львова та Львівської області).....	165
Фуголь Н. Собор душі людської.....	168
Хільченко М. Значення діяльності Святителя митрополита Петра Могили....	176
Шаханова М. Характеристика поховального обряду запорізького козацтва.....	182
Шинкаренко А. Назва «Україна» в процесі становлення державності.....	185
Шерстобітова А. Проблеми термінології в сфері розмінування.....	191
Яворська М. Моральні та духовні цінності сучасної молоді.....	193
Відомості про авторів.....	197

Науково-методичне видання

СУЧАСНИЙ ВИМІР ПРАВОСЛАВНОЇ КУЛЬТУРИ

Збірник наукових праць

Випуск 6

Українською та російською мовами

Духовно-просвітницький центр

Спасо-Преображенський кафедральний собор

м. Кривий Ріг